

ספר לתיעוד

מזיכרונות עורך

לראשית דרכו של ניב המחודש, כתב עת של סופרים צעירים בארצות הברית: שנתיים ראשונות, תשי"ח – תשי"ט

משה פלאי

ניב הופיע כ"כלי־מבטא לסופרים צעירים" – כותרת שהוכנסה מגיליון ג לשער הירחון. במערכת כיהנו שלושה עורכים: ת. אברמוביץ, ת. ליפשיץ וא. ד. פרידלנד. בחוברת הראשונה השתתפו גבריאל פרייל, חיים אברמוביץ, סעדיה מקסימון, ת. ליפשיץ, אשר ווילקומירסקי, יעקב קבוקב ואחרים (ניב, שם, בשער). מכרך ב שונתה הכותרת ל"ירחון לסופרים צעירים" וניב נערך בידי חיים ליפשיץ [ליף] וגבריאל פרייל (ניב, כרך ב, גל' א, כסליו תרצ"ח, בשער). במשך השנים התחלפו עורכי כתב העת ובהם היו המשורר ט. כרמי וגרשון כהן, לימים נגיד הסמינר התאולוגי היהודי בניו יורק (ראו רשימת העורכים בסוף המאמר).

ב־4 ביולי 1957 באתי לניו יורק, סטודנט מישראל. חודשים אחדים לאחר מכן קיבלתי הצעה שקסמה לי, כמי שבא ללמוד עיתונאות. הוצע לי לערוך את כתב העת העברי ניב, ביטאון הסופרים הצעירים בארצות הברית. הייתה זו הזדמנות מתאימה בעבורי להמשיך בעבודה העיתונאית שעסקתי בה בשנים הקודמות בעת שירותי בצבא, ולמעשה להתקדם ולערוך כתב עת בעברית.

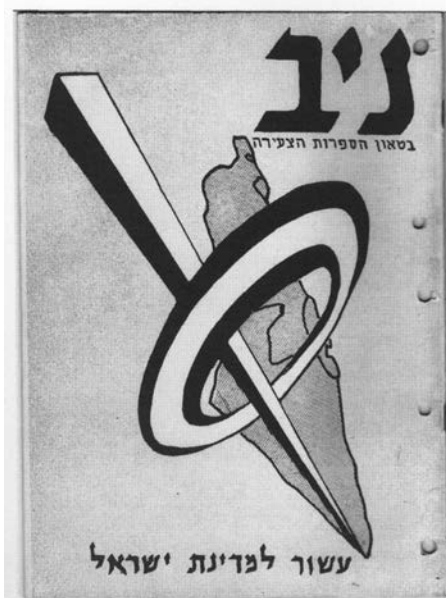
ב־1957 (ראשית תשי"ח) התחלתי לערוך את כתב העת ובעת ובעונה אחת הייתי פעיל גם בתנועת הנוער של ההסתדרות העברית, בתחילה כמארגן פעולות תרבות ולאחר מכן כמנהל. ההסתדרות

בשנת תרצ"ו (1936) הוקמה ההסתדרות הנוער העברי בניו יורק ביוזמת ההסתדרות העברית באמריקה. אחת המטרות של הארגון הצעיר הייתה להוציא "עתון עברי לנוער עברי" ("לארגון הנוער העברי", הדואר, שנה טו, גל' כח, ט"ז אייר תרצ"ו, עמ' 467; "לאספת־היסוד של הנוער העברי", כז, א' סיוון תרצ"ו, 505).

ההסתדרות הנוער העברי החליטה לייסד אגודות "מקצועיות", שאחת מהן הייתה אגודה לספרות. על כך דווח בניב, כלי מבטא לסופרים צעירים שהחל להופיע עם תום השנה האזרחית 1936 ("החודש בהסתדרות הנוער העברי", ניב, שנה א, גל' א, דצמבר 1936 [טבת תרצ"ז], 23).

האגודה לספרות התחילה להוציא את ניב, ירחון עברי לסופר הצעיר. "נוצרת אוריה עברית", כתב יעקב קבוקב, ממארגני תנועת הנוער ולימים עורך הירחון, פרופסור לעברית וחוקר תולדות הספרות העברית ותרבותה באמריקה, וסיים בהבעת תקווה כי בכך הונח היסוד לתנועה ארצית של כל הנוער העברי באמריקה (ניב, שם).

בראש הגיליון הראשון של הירחון הודיעה המערכת על הצורך בקיום במה ספרותית ל"חבורה של סופרים ומשוררים עברים שקמה לנו כאן מזמן המלחמה והתופסת מקום חשוב בספרותנו החדשה. הישיגיהם וכבושיהם משמשים לנו כח מעודד לעשות את הנסיון הצנוע הזה".

החומר באורח קריא ועניני. ישיבות-מערכת עד השעות המאוחרות של הלילה היו חזון נפוץ בימים שלפני סגירת הגליון". וכן הודה לסופר דניאל פרסקי ("הטוען עד היום שהינו חבר 'הנוער העברי'") ולסופר ולעורך חיים ליף, מעורכי ניב לשעבר, על עזרתם. אחת השאלות הראשונות שנשאלנו הייתה שאלת הזהות. זו שאלה שמר א. ב. יפה, העורך הספרותי של היומון הישראלי על המשמר (שכבר אינו מופיע), שאל את עורך ניב במכתב אישי: "רוצה הייתי לדעת בדיוק מה פירוש 'בטאון הספרות הצעירה באמריקה'?" התשובה ניתנה במאמר העורך: "ניב משמש כלי-מבטא לסופרים צעירים בשפה העברית"; הוזכרו סופרים צעירים אמריקנים כחנה פרמילנט ויהודית רוזנבאום, וישראלים כאלעזר בניוץ ואדר קיסרי, שהשתתפו בגליון הראשון.

במה ואולם לספרות עברית צעירה

מאמר המערכת במדור "מקורן זווית" הבהיר את דרכו של ניב: שתיים הן משימותיו של כתב העת החדש-ישי: "האחת – כבמה ואולם לספרות עברית צעירה, בארץ ובגולה, והשנייה – כלי-מבטא לנוער העברי". באמצעות שלושה מדורים עיקריים, "ספרות", "תרבות" ו"נוער", "ניב יניח ידו על דופק החיים הספרותיים בארץ ובגולה, תוך שימת הדגש על הספרות הצעירה, ישקפם ויסבירם". הגליון הראשון כלל חומר מן הספרות העברית העכשווית בישראל: ראיון עם הסופר יהודה בורלא וקטעים מספרו אלה מסעות יהודה הלוי, ושיר של המשורר ש. שלום. החומר של הסופרים הצעירים כלל שיר מאת יהודית רוזנבאום בשם "שושני סתיו", שיר מאת חנה פרמילנט בשם "מחוזרים", ומאמר ביקורת על שירתו של אורי צבי גרינברג מאת יעקב בלידשטיין, כיום פרופסור במחלקה למחשבת ישראל באוניברסיטת בן-גוריון שבנגב. ביאליק לרנר, כיום

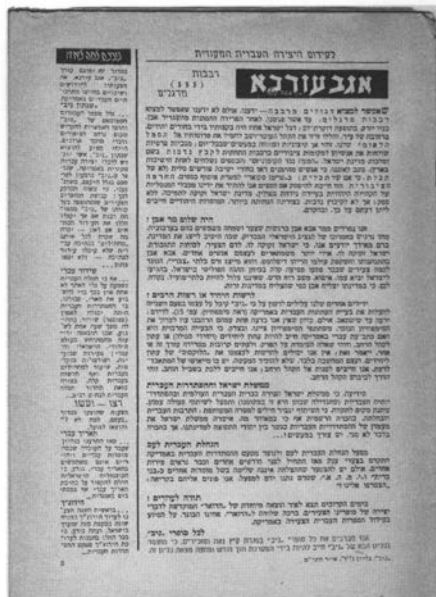
העברית באמריקה שכנה אז ברחוב 16 בין השדרה שישית והשביעית בבניין ששופץ ונעשה למרכז התנועה העברית. בין המוסדות האחרים ששכנו שם היה השבועון הדואר, שהיה אז תחת הנהלה עצמאית, "מסד", ארגון מחנות הקיץ העבריים, וועד האמנות העברית, שפלל כיתות למוסיקה ולמחול, שאף הם היו עצמאיים, אף כי נוסדו במסגרת ההסתדרות העברית.

ביטאון ספרותי חדש וחדש

הגליון הראשון של ניב המחודש הופיע בכסלו תשי"ח לאחר חודשים אחדים של עבודת מערכת, איסוף חומר, עריכתו, סידורו ועיצוב תבניתו. תחילה נקבעה מערכת שחבריה היו יעקב בלידשטיין, חנה גילבי, יהונתן זינגר, ביאליק לרנר, שמואל קליין, יהודית רוזנבאום, כולם סטודנטים במכללות בניו יורק בעלי עניין בכתיבה בעברית ופעילים בנוער העברי. הגליון היה יומרני וחדשני למדי בעיצובו: באיורים, במדורים הרבים ובכתורות. כותרת המשנה הייתה "בטאון הספרות הצעירה, יוצא לאור על ידי הנוער העברי ליד ההסתדרות העברית באמריקה".

מדור העורך נקרא "אגב עורכא" ובו הובאו דברי פתיחה להופעת החוברת: "לא יצרנו את ניב יש מאין, שכן, עשרים ושתיים שנה מגוונות ורבות-ענין מאחורי העתון, אך השתדלנו להגיש בטאון ספרותי חדש וחדש, הצועד בקצב אחיד עם התקופה, משקף את הלכי-הרוח הספרותיים שבה, ואשר, במרוצת-הזמן, – מקווים אנו – אף ישמש מורה-דרך ומנחה בספרותנו".

בהמשך ציין העורך את הקשיים בהכנת הגליון החדש: "כל תו ותג נבדק ונחקר בקפדנות יתר. כל מדור הוגדר ברורות. עבודות תיכנון הגליון, עימוד וציור לא הועברו לפסים מעשיים בטרם נעשו בשנייה ובשלישית, מתוך מטרה ברורה: להגיש לך, הקורא, את מיטב

חבר לעלות לארץ. יהודה הצעיר: "חלטי היחיד". המזרחי הצעיר דרש מחבריו קשר עם המדינה, ואילו השומר הצעיר תבע חלוציות ו"קבוציות". בין המאמרים האחרים: מאיר טננבאום, סטודנט בבית המדרש למורים "הרצליה" ובאוניברסיטת קולומביה, ולימים מורה בבתי הספר הציבוריים בניו יורק, כתב על "מדינת ישראל ודת ישראל", וקבע כי "דת ולאומיות מוכרחים להזדהות זהות גמורה, כבימי קדם, כי אם לאו, כלול הקשר בין יהודי ישראל ובין אחיהם בארצות הנכר, להנתק".

אריה קוברין, עורך דין צעיר, חבר הוועד הפועל של הנוער העברי ופעיל ב"מסד", תיאר את "נוף האדם והאדמה בישראל" ברשימה שאוירה בציוריה של מרים פרידמן, סטודנטית באוניברסיטת ניו יורק.

בין היצירות המקוריות נדפס שיר מרשים של אברהם מרתאן בשם "למרחקים אָאָרס". המשורר מבכה את ריחוקו מחיק משפחתו ומאמו: "בנך יצא לדרך רחוקה, אַמא / לא ילטפו צעדיו עוד הדרך הביתה / בנך מזהיר סוסיו מעבר לימים / ולא ישוב לעד [...] לא אשוב, אַמא, לראות את פניך החלומות / למרחקים אַאָרס, למות הנוגה והאפר כחיל". ש. בריל, מחנך עברי, כתב סיפור בשם "בלחום ישראל". סופר ואמן ישראלי, עודד בורלא, שהיה בהשתלמות בארצות הברית, פרסם זיכרונות מתקופת מלחמת השחרור. משה ליפשיץ (לימים אביטל), מחנך, חבר איגוד בוגרי "מסד" ולימים ראש מחלקת התרבות של הסוכנות היהודית בניו יורק, פרסם תכנית לפעולה בין הנוער העברי.

"רוח חדשה מפעמת בגיליון האחרון של 'ניב'"
 עמוד שלם הוקדש לידיעות ורשימות שנדפסו בארץ על ניב המחודש. עיתון הבוקר כתב: "רוח חדשה מפעמת בגיליון האחרון של 'ניב'"

פרופסור לתלמוד באוניברסיטת תל-אביב, פרסם ביקורת על **כבשת הרש** מאת משה שמיר וכן נדפס מאמר על אמני עין הוד שהציגו תערוכה מצוירה בניו יורק, מאת חנה גילבי וזהבה וייס. שני מאמרים הוקדשו למוסדות חינוכיים עבריים באמריקה: לבית המדרש למורים "הרצליה" בניו יורק ולמחנות הקיץ "מסד", שהוקמו ביוזמת הסתדרות הנוער העברי על ידי שלמה שולזינגר, מנהל המחנות במשך שנים רבות. כדי לגשר בין פעילות הנוער העברי בעבר ובהווה הזמנו את חיים אברמוביץ, מחנך ומנהל עברי, שהיה מפעילי הנוער העברי בעבר, לכתוב מאמר על ייעודו של הנוער העברי.

בסוף החוברת הובאו פרטים על המשתתפים. רובם הגדול היו סטודנטים באוניברסיטאות בניו יורק ובפילדלפיה וסופרים. החוברת השנייה יצאה לאור בחודש אייר תשי"ח והוקדשה לעשור לישראל. בחוברת ניכרו כמה שינויים, תחילה בהרכב המערכת. אחד הסופרים הצעירים, סטודנט ומחנך בבוסטון, אברהם מרתאן, לימים פרופסור לספרות עברית בקולג' גרין ומשורר, הוזמן להצטרף למערכת ובמשך השנים תרם משיריו האקזוטיים לניב. במרכז החוברת עמד משאל שערכנו בין העורכים הספרותיים של מוספי הספרות בעיתונים הישראליים בנושא "מהי דמותה של הספרות הצעירה?". השתתפו במשאל ש. סקולסקי, העורך הספרותי של חרות, ב.י. מיכלי, עורך מאזנים, א. שאגן, עורך מדור הסיפור של העיתון דבר, ב. קראו, עורך המדור הספרותי של העיתון הבוקר, ד. נוי, עורך מדור הספרות באומר, וא. ב. יפה, העורך הספרותי של על המשמר.

משאל אחר נערך בין נציגים של תנועות הנוער הציוניות בארצות הברית ובמרכזו נשאלו "מה אנו דורשים מהנוער היהודי?" תנועות הנוער שהשתתפו במשאל היו: בני עקיבא, יהודה הצעיר, השומר הצעיר והמזרחי הצעיר. כל אחד מן הנציגים הביע את דעתו באשר לחובות הנוער הנמצא בשורותיו. נציג בני עקיבא טען כי חובת כל

יוסף מאירס, סטודנט באוניברסיטת הישיבה ולימים מחנך עברי, כתב על אישיותו של הרב אברהם קוק ומשנתו כמורה דרך לנבוכי הזמן. שמואל קליין כתב על יחסו של הנוער האמריקני לדת ואריה קוברין תיאר את חוויותיו בצבא האמריקני וטען שהמנהיגות היהדות האמריקנית חייבת להתמודד עם ההתבוללות.

חוברת תשי"ט: 39 מחברים ויוצרים

החוברת מעוטרת באיורים, מלווה בכותרות גרפיות מצויירות ומגוונת בחומר רב. חוברת ג-ד הופיעה באייר תשי"ט והשתתפו בה 39 מחברים ויוצרים (כמספרם בגיליון הקודם), מתוכם עשרה משתתפים חדשים (בהשוואה ל-25 בגיליון הקודם). 23 מן המשתתפים היו ילידי אמריקה. עשרה סופרים "מבוגרים" השתתפו במשאלים שנערכו ביוזמת המערכת. החומר מלא גיוון ועניין: יש בו 52 עניינים שונים – ארבעה סיפורים, ארבעה שירים, 12 מאמרים כלליים, שמונה מאמרי ביקורת, כתבה אחת, סימפוזיון אחד ו-16 מדורי משנה. בין המחברים שפרסמו סיפורים: אברהם הולץ, מרצה ב"פרוודור", בית הספר התיכון שליד הסמינר התאולוגי היהודי (JTS) ולימים פרופסור לספרות, מאיר מוסקוביץ, מחנך בבית המדרש "הרצליה" ולימים מנהל בבית הספר "רמז", ומשה גיסקן. בין המשוררים שפרסמו משיריהם היו אברהם מרתאן, יואל אורנט וחיים פריד, שני האחרונים היו סטודנטים בבית המדרש לרבנים של הסמינר התאולוגי. דוד ברגר, תלמיד ישיבת דפלטבוש ולימים פרופסור ליהדות בקולג' ברוקלין ובאוניברסיטת הישיבה, כתב מאמר על יהדות אמריקה ושלוש ענפיה. יעקב נויסטר, סטודנט בבית המדרש לרבנים ולימים פרופסור ליהדות, כתב ביקורת על ספרו של אברהם השל, *Between God and Man*. בין הכותבים האחרים היו חנה פרמילנט, שלום גולדשטיין, יעקב בלידשטיין, עמנואל פדרבוש, צבי קושנר ושמואל מורל.

לסיכום, בהופעתו הרעננה והצעירה היווה ניב משב רוח חדשה וחדשה בשדה הספרות הצעירה באמריקה בהופעתו המחודשת בשלהי שנות החמישים ובשנות השישים. רוב משתתפיו היו סטודנטים במכללות, שלאחר זמן עברו ללמד באוניברסיטאות בארצות הברית ובישראל. ניב הוסיף להופיע עד שנת תשכ"ו (1966) ואחר פסק להופיע.

תאריכי גיליונות ניב ועורכיו

(מתוך: משה פלאי, ספר התרבות העברית באמריקה: 80 שנות התנועה העברית בארצות-הברית, תל-אביב תשנ"ח, עמ' 369-370)

ניב, כלי מבטא לסופרים צעירים, גל' א, טבת תרצ"ז
חיים (חיים) אברמוביץ, חיים) ליפשיץ (ליף), אליעזר) ד. פרידלנד, מערכת, כרך א

ניב, ירחון לסופרים צעירים, כרך ב, גל' א, כסליו תרצ"ח
חיים ליפשיץ (ליף), גבריאל פרייל, עורכים, כרך ב
חיים ליפשיץ (ליף), עורך, מגל' ד, כרך ב

ניב, ירחון הסתדרות הנוער העברי, כרך ג, גל' א, תשרי תרצ"ט
חיים אברמוביץ, חיים ליפשיץ, סעדיה מקסימון, אליעזר ד. פרידלנד, יעקב קבקוב, ועד המערכת

ניב, כלי מבטא לסופרים צעירים מגל' ד, טבת תרצ"ט

– כתב העת הספרותי בעברית של הדור הצעיר בארצות הברית. מי שראה את הגליונות הקודמים של כתב עת זה מוכרח היה להעריך את העמל הרב – היזמה והכשרון שהושקעו בהכנת חוברת זו של 'ניב' ע"י עורכו החדש, מר משה פלאי (אחד מחברי מערכת 'הבוקר', העושה בארה"ב כתלמיד-משתלם). המאמץ לחידוש הנו כולל: החל מצירוף העטיפה וגמר בסידור הגראפי של חיבורים אחדים – בכל ניכר רצון – וגם יכולת לשינוי, לפי המסורת הטובה של ספרות צעירה בכל הזמנים ובכל העמים".

בשנתו השנייה הופיע הגיליון הראשון בתשרי תשי"ט ובו חידושים נוספים. "ושוב אנו נפגשים", כתב העורך במדור "אל הקורא". "אולי קשה עלייך להכירנו, שכן עטינו בגדים חדשים, כחלק מתוכנית יציאתנו אל המרחב. אך אלינו תבחין, כי הגרעין נשאר אותו גרעין וכי ניב נשאר ניב כשהיה. המחמאה הגדולה ביותר שקיבלנו בזמן האחרון הייתה, אולי, כי ניב משנה צורתו מגיליון לגיליון עד לבלי הכיר". זו "אחת התכונות, שכל כתב-עת המכבד את עצמו שואף לה: חוסר קפאון, אי-טפיפה במקום, התקדמות".

בראש ובראשונה חל שינוי במבנה המערכת ו"פרשנו רשתנו אל מחוץ לניו-יורק, לשתייה ולערכה של ארצות הברית", כדברי העורך. למערכת צורף אברהם מרתאן, איש בוסטון, וכן סטודנטים עבריים מלוס אנג'לס, סן פרנסיסקו, פילדלפיה, שיקגו ואף מישאל – רחל סטטמן ועידית סלומוביץ (לימים לובצקי, הספרנית הראשית במכללת שטרן), בוגרות הישיבה דפלטבוש, שלמדו אותה שנה באוניברסיטת בר אילן בארץ, וכן צורפו צבי ליבר ושמואל מורל, לימים פרופסורים באוניברסיטאות בארצות הברית.

במרכז הגיליון נערך משאל בין סופרים והוגי דעות בנושא "מה נדרוש מהספרות העברית הצעירה באמריקה". המשורר אהרון צייטלין טען שהיצירה אינה "שירה בציבור" ועל כן כל סופר יוצר בכיוון שלו. הסופר והלשוני דניאל פרסקי דרש "ספרות מושרשת באמריקה". המשורר אלחנן אינדלמן סבר שסופרים עבריים באמריקה חייבים לכתוב על אמריקה. י. ווינגרטן, מזכיר ההסתדרות העברית, אמר שהספרות חייבת לשקף את החיים המקומיים. ד"ר שמואל מירסקי, חבר נשיאות ההסתדרות העברית ופרופסור באוניברסיטת הישיבה (ישיבה יוניברסיטי), הביע את הדעה שהספרות המקומית חייבת להיות קשורה במרכז הספרות – בישראל. יעקב צוזמר, זקן הסופרים העבריים באמריקה, סבר שיש לחנך את הקורא הצעיר להתעניינות בעיתונות ובספרות העברית באמריקה ובישראל.

בתחום היצירה המקורית: משה גיסקן, סטודנט באוניברסיטת קולומביה ובסמינר התאולוגי ולימים מחנך עברי, פרסם סיפור בשם "גשר"; יצחק אפשטיין, סטודנט, כתב סיפור בשם "ליל שישי אחד", ודבורה קוליץ, תלמידת מכללת שטרן, העריכה את היצירה העברית באמריקה. במדור "החניון" כתב יהודה הלל קריגר, סטודנט באוניברסיטת קולומביה, על הוראות הספרות באמריקה, והתלונן שמלמדים ספרות עברית של המאה התשע-עשרה ולא ספרות עכשווית.

צבי ליבר, חבר מערכת ניב וסטודנט באוניברסיטת הישיבה, פרסם כתבה על דיוקנו של העברי כאיש צעיר, על זהותו היהודית והעברית ועל נטיותיו התרבותיות והתעניינותו. מאיר טננבאום, שצורף כחבר המערכת, כתב על לשונות היהודים – עליית העברית וירידת האידיש.

נשיאי הסתדרות הנוער העברי

משה דייוויס, תרצ"ו
 סעדיה מקסימון, תרצ"ז
 יעקב קבקוב, תרצ"ח-תרצ"ט
 משה עטנברג (יושב ראש הנשיאות), ת"ש
 יעקב קבקוב, תש"א
 חיים גרוסמן, גרשון וויינר, ישראל לרנר, חבר נשיאות, תש"ד
 גרשון כהן, תש"ו
 הלל רודבסקי, תש"ז
 משה סאמבר, תש"ט
 מאיר טננבאום, תשי"ט
 עידית סלמוביץ, תש"ך
 דב זולה, תשכ"ג

מנהלי הנוער העברי

חיים אברמוביץ (מזכיר-מנהל), תרצ"ז
 יוסף באראט, תרצ"ט-תש"ב
 שלמה שולזינגר, תש"ג-תש"ד
 ברוך וולשטיין (מארגן), תש"ד
 רות סיגל, תש"ו
 ראובן בר-לב, תשי"י
 בתי-שבע פישמאן-לפקוביץ (מרכזת), תשט"ו
 פינחס שפילמן, תשט"ז-תשכ"ב
 משה פלאי, תשכ"ב-תשכ"ו

חיים ליפשיץ, אליעזר ד. פרידלנד, יעקב קבקוב, ועד המערכת, מגל' ד, טבת תרצ"ט
 חיים ליפשיץ, אליעזר ד. פרידלנד, יעקב קבקוב, ועד המערכת, כרך ד, ת"ש
 חיים ליפשיץ, יעקב קבקוב, עורכים, מגל' ד, כרך ה, חשוון תש"ב
ניב, דור-חון, יוצא לאור על ידי הנוער העברי, כרך ו, תש"ד
 יעקב קבקוב, עורך, כרמי טשרני (ט. כרמי), גרשון ד. כהן, חברי המערכת
 מגל' ב, טבת-שבט תש"ד נוסף מיכאל ארפא לחברי המערכת
 יעקב קבקוב, עורך ראשי, כרך ז, תש"ה
 גרשון כהן, כרמי טשארני (ט. כרמי), תש"ה
 כרמי טשארני, עורך ראשי, כרך ח, תש"ו
 גרשון דוד כהן, עורך, כרך ט, תש"ז
 ראובן בר-לב, תשי"י
 דידי מנוסי, אדר תשט"ו
 דב גנחובסקי, חיים קלכהיים, אייר תשט"ו
 חיים קלכהיים, תשט"ז, תשי"ז
ניב, בטאון הספרות הצעירה, שנה כב, תשי"ח
 מגל' א, שנה כג, תשי"ט: **ניב**, בטאון הספרות העברית הצעירה באמריקה
 משה פלאי, תשי"ח-תשכ"ו
 שנה ל, גל' א-ב, ניסן תשכ"ו, גיליון אחרון

תאריכי הנוער העברי

הסתדרות הנוער העברי נוסדה בג' בסיוון תרצ"ו